

Töbelseji mássalhangzó-kapcsolódások a finnben és a magyarban

Juha LESKINEN–BÁTHORY Ágnes

A finn és a magyar nyelv hangrendszere, mint ismeretes, határozottan eltér egymástól: a magyarban 25-féle mássalhangzó és 7-féle magánhangzó van, míg a finnben 13 mássalhangzó és 8 magánhangzó. Ez egyben azt is jelenti, hogy e két távoli rokon nyelv fonotaktikai kötöttségei alapvetően eltérnek egymástól.

Cikkünkben összehasonlítjuk a két nyelv 1. és 2. szótaghatáron előforduló mássalhangzó-kapcsolódásait. Kiindulónyelv a finn, célnyelv a magyar. A finn nyelv fonotaktikai kötöttségeiről pontos vizsgálatot készített Fred Karlsson Suomen kielen äänne- ja muotoraakenne-című monográfiájában. Az ebben bemutatott fonotaktikai kötöttségeket vizsgálatunkban kiindulópontként használtuk fel, mivel célunk az volt, hogy hasonló szabályokat állítsunk fel a magyar nyelv mássalhangzó-kapcsolódásairól szóbeljei helyzetben. Karlsson módszerétől csak annyiban térünk el, hogy a magyar anyagot nem osztottuk alcsoportokra, hanem vizsgálatunkba bevettük mind az eredeti alapszókinszavait, mind a különböző eredetű jövevényszavakat. Az A. ábra, melynek mintáját Karlssontól vettük át, bemutatja a finn mássalhangzó-kapcsolódásokat az 1. és 2. szótaghatáron.

Bizonyos tiltott mássalhangzó-kapcsolódások Karlsson szerint a következő fonotaktikai kötöttségekből származnak:

1. Explozíva nem kapcsolódik nazálishoz.
2. Labiális explozíva nem kapcsolódik nem-labiális explozívával, ill. nem-labiális explozíva nem kapcsolódik labiális explozívával.
3. Likvida nem kapcsolódik nem-azonos likvidához.
4. Nazális nem kapcsolódik hangképzés helye szerint különböző zár- és réshangokhoz. Kivétel /nh/.
5. Nazális nem kapcsolódik nem-azonos zöngés hanghoz.
6. /v/ és /j/ nem kapcsolódik mássalhangzóhoz.
7. Nem-dentális explozíva nem kapcsolódik /v/-hez és /j/-hez.
8. Nem-dentális mássalhangzó nem kapcsolódik /h/-hoz.
9. Dentális zár- és réshangok nem kapcsolódnak /h/-hoz.

10. Két nem azonos mássalhangzó, melyek a hangképzés módja szerint megegyezők, nem kapcsolódik egymáshoz. Kivétel /tk/.

E kötöttségeken kívül létezik még egy sor esetleges fonotaktikai szembenállás, melyeket nem lehet általános szabályokba foglalni.

Szótárból gyűjtött anyag alapján felállított magyar mássalhangzó-kapcsolódások lehetőségeit mutatja a B. ábra. A táblázatban, a szemléletesség kedvéért, először a mindkét nyelvben meglévő mássalhangzókat vizsgáltuk, s csak ezt követően a finnben nem létező mássalhangzókat.

A lehetséges mássalhangzó-kapcsolódások száma nagyinak bizonyul. A különbségek a két nyelv között világosak: a magyarban az explozívák C2-höz való kapcsolódási lehetőségei különbözők, mint a finnben, mivel pl. explozíva és nazális kapcsolódása lehetséges. Explozívák, frikatívák és affrikáták a magyarban C1-ként mindig ugyanolyan szabályok szerint kapcsolódnak. A likvidák és a nazálisok kapcsolódási lehetőségei megegyeznek a finnel. Alapvetően különbözik a /h/, a magyarban ugyanis C1-ként nem fordul elő. A finn ez esetben kivételnek tekinthető, mivel általában a /h/ kapcsolódási képessége a világ nyelveiben kisebb mértékűnek mutatkozik, mint a finnben. Mindent egybevetve a magyar mássalhangzók fonotaktikai kötöttségeit a következő szabályokba foglalhatjuk:

1. Zöngés zár- és réshangok nem kapcsolódnak zöngétlenhez, illetve zöngétlen zár- és réshangok nem kapcsolódnak zöngéshez.
2. Dentális explozíva nem kapcsolódik szibilánshoz, illetve affrikátához.
3. Szibiláns nem kapcsolódik nem-azonos szibilánshoz, illetve affrikáta nem kapcsolódik nem-azonos affrikátához.
4. /l/ nem kapcsolódik /r/-hez.
5. /n/ nem kapcsolódik nem-dentális mássalhangzóhoz.
6. Dentális zár- és réshangok és /l/ és /n/ nem kapcsolódnak /j/-hez.
7. /h/ nem lehet a mássalhangzó-kapcsolat első eleme.

Kuvio A: 1. ja 2. tavun rajalla tavattavat vartalonsisäiset CC -jonot suomessa.
 Merkki (+) osoittaa yhtymän mahdolliseksi, merkki (-) mahdottomaksi.

C2	p	t	k	d	s	l	r	m	n	η	v	j	h
C1													
p	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
t	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-
k	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
s	+	+	+	-	+	+	-	+	-	-	+	-	-
l	+	+	+	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+
r	+	+	+	-	+	-	+	+	+	-	+	+	+
m	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
n	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	+
η	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
v	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
j	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
h	-	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	+	-

